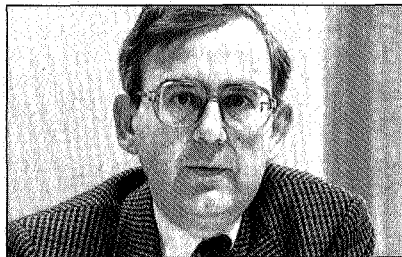

TOPOGRAFISCHE KAARTEN: EEN BRON VAN INFORMATIE OVER HET LANDSCHAP

Jan Abrahamse

Kaarten zijn uitstekende hulpmiddelen om het landschap te leren kennen. De basis voor veel kaarten is de topografische kaart die gemaakt wordt door de Topografische Dienst. In vergelijking met de door ons omringende landen als Duitsland, Frankrijk, Denemarken en Engeland worden topografische kaarten minder gebruikt in brede kringen van de maatschappij. Dit heeft onder andere te maken met het feit dat de topografische kaarten daar in bijna elke boekhandel worden verkocht. De topografische dienst is in oktober jl. in het kader van de spreiding rijksdiensten verhuisd van Delft naar Emmen. In een splinternieuw gebouw hebben we een gesprek met de nieuwe directeur drs. Peter Geudeke.

De Topografische Dienst is een onderdeel van Defensie waar uitsluitend burger-ambtenaren werken. De koppeling met Defensie is er vanaf het allereerste begin geweest. De dienst heeft zich alleen wat meer op de civiele markt gericht. In 1815 waren het staf-officieren die het dienstvak 'Militaire verkenningen' oprichtten. Daarnaast was er een drukkerij die de kaarten voor het dienstvak drukte en ook andere opdrachten vervulde bv. het drukken van de waterstaatskaart. Door samenvoeging van deze twee is in 1932 de Topografische Dienst ontstaan. Vanaf dat moment bestonden de staf en het personeel uit burgers. In overleg met Defen-

sie wordt een meerjarenprogramma voor 20 jaar opgesteld, waarbij de vernieuwingscyclus van de kaarten varieert tussen de 5, 7 en 10 jaar. Vijf jaar voor de gebieden waar het meest verandert, zoals de grote steden in het Westen, 7 jaar voor de brede zone daaromheen en tien jaar voor de rest. Als er vragen uit de civiele wereld komen om een kaart eerder uit te geven dan bv. tien jaar dan wordt met Defensie overlegd of dit mogelijk is.

Zit er nog verschil tussen de militaire versie en de civiele versie van de topografische kaarten?

Op de militaire versie staat het net zoals het door de NATO wordt aangegeven voor de gehele wereld. Op de civiele uitgave staat het systeem van de Rijksdriehoeksmeting wat alleen in Nederland wordt gebruikt. Andere verschillen zijn er niet.

Toch zijn er voor niet-militairen de kaarten voor het internationale systeem verkrijgbaar. Voor Europese karteringen van bv. bepaalde vlindersoorten of plantesoorten in een proefgebied in Nederland en in Zuid-Frankrijk gebruiken biologen ook graag dit internationale systeem.

Van luchtfoto tot kaart

Hoelang duurt het voordat een blad vernieuwd is?

Hierbij gaan we uit van de kaart 1:50.000. Dat houdt dan automatisch in dat de 8 bladen van de 1:25.000 ook vernieuwd worden van hetzelfde gebied en ook de 16 kaarten van 1:10.000.

Voor de 10 tot 12 bladen 1:50.000, die per jaar vervaardigd worden, wordt een opdracht gegeven om luchtfoto's te maken. De opdracht gaat uit aan het eind van het jaar, want de foto's moeten in het vroege voorjaar (wanneer er geen blad aan de boom zit en de schaduwen niet te lang zijn) gemaakt worden. Daarna gaan de landmeters en de topografen gegevens verzamelen. Dat buitenwerk is dan in het najaar gebeurd en de

eerste kaart 1:10.000 kan aan het eind van het jaar klaar zijn, daarna komt de serie 1:25.000 en vervolgens de 1:50.000 serie. Deze laatste serie is dan ongeveer 2½ jaar na de opname gereed. Momenteel duurt het iets langer, omdat door personeelsgebrek en de verhuizing een flinke achterstand is ontstaan.

Waarom maken jullie niet meer de 1:100.000 serie?

In 1964 heeft Defensie bepaald dat deze serie niet meer een operationele serie is. Dit is internationaal vastgesteld. Wel hebben we nog de serie 1:250.000 die als overzichtskart gebruikt kan worden. Overigens gaan er weer stemmen op om de 1:100.000 serie weer opnieuw uit te brengen.

Wat is de oplage van de kaarten?

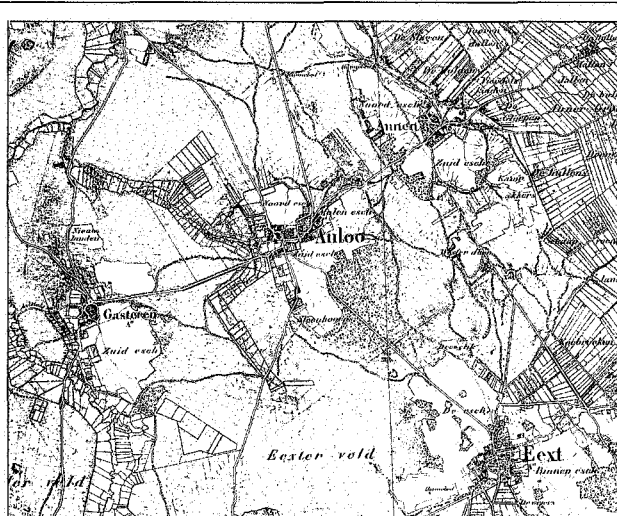
Van de 1:25.000 varieert die van 3000 en 20.000. Het blad van de IJsselmeerpolders wordt natuurlijk veel minder verkocht als dat van de stad Groningen.

Zijn er in Nederland moeilijk te karteren gebieden?

Een stad is bewerklijker. Het wadden-gebied wordt alleen via luchtfoto-interpretatie gekarteerd.

Wat zijn de toepassingsmogelijkheden van topografische kaarten naast militair gebruik?

Er zijn twee soorten kaartgebruikers nl. de overheids- en particuliere diensten, zoals de Stichting Bodemkartering, Geologische Dienst, Rijkswaterstaat, die de topografische kaart gebruiken als ondergrond voor hun eigen kaarten, verder universiteiten en ook wel het onderwijs en de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Daarnaast hebben we veel particulieren, zoals natuurliefebbers, wandelaars en padvinders. Voor de particulieren is de gedetailleerdheid van de topografische kaart bijzonder waardevol. Wandelaars zijn grote kaart-

Oude kaart van 1850 (verkleind)

liefhebbers. Velen bestuderen met genoegen de kaart thuis voordat ze op pad gaan.

Bekendheid

Waarom doen jullie niet meer om de topografische kaart een grotere bekendheid te geven bij een veel groter publiek. In Duitsland, Denemarken en Frankrijk is in bijna iedere boekhandel de topografische kaart te koop.

In het buitenland, zeker in Duitsland, is men meer met kaarten opgegroeid. Daar komt bij dat de vroegere kaart een onaantrekkelijk produkt was voor de boekhandel omdat die toen ongewoon was. Dat is nu anders. We hebben wel plannen in die richting, maar met de beperkte middelen van dit moment hebben we geen goed verkoopapparaat.

In Denemarken bestaat een topografische atlas, hebben jullie ook plannen in die richting?

Er zijn een aantal uitgevers die dit samen met ons willen proberen, maar dat is nog niet van de grond gekomen.

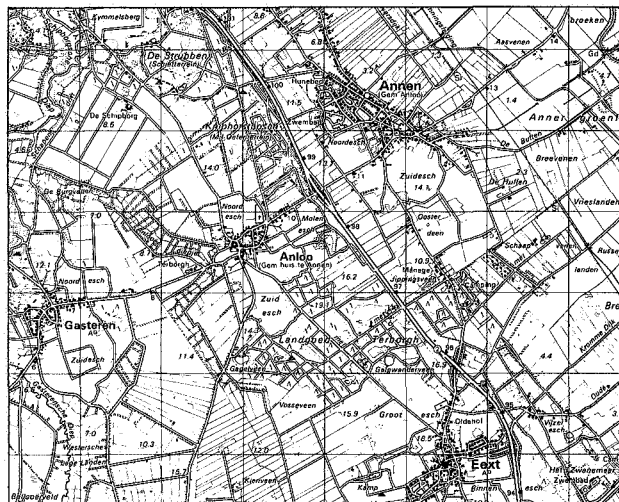
Waarom is Emmen gekozen als vestigingsplaats voor de Topografische Dienst? Wij hebben daarin geen enkele stem gehad. Emmen is in het kader van de spreiding

rijksdiensten aangewezen voor een aantal Defensiediensten. De Dienst opereert van één punt uit het land en vandaaruit ook worden mensen het land ingestuurd om gegevens te verzamelen. Een plaats in het centrum van het land heeft daarbij de voorkeur. Delft lag wat dat betreft gunstig. Emmen is wat dat betreft ongunstiger. Onze contacten met de opdrachtgevers liggen ook in de Randstad. Het enige voordeel van Emmen is dat we een schitterend nieuw en functioneel gebouw hebben, maar dat had ook in Delft gebouwd kunnen worden. Ook voor het personeelsbestand heeft dit problemen opgeleverd. In Delft hadden we 200 mensen, 80 daarvan zijn verhuisd naar Emmen. Nu hebben we 160 man, waarvan de helft dus uit Emmen en omgeving afkomstig is.

Wat geven jullie nog meer uit?

We drukken de waterstaatskaarten en zee-kaarten van Nederland, voor de nationale atlas zijn wij de uitvoerende instantie en verder zijn verticale luchtfoto's bij ons te huur of te koop.

Dit jaar beginnen we in Noorderbreedte met het opnemen van 2 fragmenten van de topografische kaart van hetzelfde gebied, één uit 1850 en één van de huidige situatie. Als voorbeeld geven we hierbij de omgeving

De huidige kaart (verkleind)

van Anloo. Dit idee spreekt je wel aan?

Het is interessant als je het landschap bestudeert om de topografie waar te nemen. Het landschap is natuurlijk meer dan alleen topografie. De topografische kaart is een bron van informatie. De ontwikkeling van ruim 150 jaar laat zich goed aflezen uit dergelijke kaartfragmenten. De kaarten zijn te koop bij de Topografische Dienst, Bendienplein 5, Emmen, tel. 05910-96888.

Op het fragment uit 1850 ligt Anloo centraal in de Drentse heidegebieden. De opbouw van de dorpen is ongeveer hetzelfde. De boerderijen staan gegroepeerd rond 1 of meer brinken, daaromheen liggen de essen, de akkerbouwgronden. Langs de riviertjes liggen de percelen groenland, waarop het vee graasde en de rest is 'woeste grond' bestaande uit vooral heide en verder bos. Ten oosten van Annen en Eext liggen de veengebieden.

In 1980 is de situatie geheel veranderd. Naast de veranderingen van dorpsuitbreidingen, nieuwe wegen en militaire oefenterreinen is vooral het landschap aangetast en daarmee ook de waterhuishouding. De beruchte ruilverkaveling Anloo in 1972 is hier vooral debet aan.